

УДК 378.011.3 — 051:070.4

Косинська Ю. В.,

*аспірантка кафедри журналістики ДЗ «Луганський національний університет
ім. Тараса Шевченка»*

РЕДАГУВАННЯ ПЕРЕКЛАДНОЇ ЛІТЕРАТУРИ Й ВИЩА ОСВІТА: ТОЧКИ ДОТИКУ

У статті висвітлено проблему фахової підготовки редакторів перекладної літератури. Визначено місце дисципліни «Основи редагування перекладу» в навчальних планах спеціальностей «Видавнича справа та редагування» й «Переклад», згідно з якими здійснюється освітній процес у ВНЗ України. Охарактеризовано значення компетенції редагування перекладу для майбутньої професійної діяльності перекладачів і редакторів. Запропоновано інші можливі шляхи набуття студентами навичок редагування цього виду літератури, що сприятимуть підвищенню ефективності навчального процесу.

Ключові слова: редагування перекладу, редактор, перекладач, фахова підготовка.

Постановка проблеми Сучасна інформаційно-комунікаційна діяльність характеризується розширенням потоків, інтенсифікацією міжкультурного обміну інформацією, а також зростанням квалітативних вимог до каналів комунікації. Тож сьогодні ефективним визнається такий обмін інформацією, який відзначається динамічністю, оперативністю й культурою в широкому розумінні цього слова. Остання властивість здебільшого залежить від учасників комунікаційного процесу. Інтегральною якісною оцінкою людини, яка професійно займається будь-яким видом діяльності, виступає компетентність. Ця характеристика базується на особистісних рисах людини та професійній складовій, підґрунтям якої є чітко структуровані міждисциплінарні знання й різнорівневі вміння та навички, що здобуваються й формуються в системі вищої освіти. З огляду на зазначене вище, а також на той факт, що головним засобом міжмовної комунікації виступає переклад, актуальною видається проблема підготовки у ВНЗ редакторів перекладних текстів як фахівців, відповідальних за якість опублікованої інформації.

Питанню професійного навчання редакторів перекладу присвячено статті З. В. Партика [7], Н. П. Миронюк [4] та І. А. Ткаченко [8]. З. В. Партико запропонував нормативну базу для редагування перекладних матеріалів і сформулював стислі, але від того не менш важливі для нашої розвідки рекомендації стосовно організації навчального процесу за спеціальностями «Видавнича справа та редагування» й «Перекладознавство» в частині висвітлення засад редагування похідних текстів. Н. П. Миронюк курс «Редагування текстів

перекладу» зарахувала до дисциплін, які читаються для студентів-перекладачів, а роль фахового редактора пояснила забезпеченням «основних принципів редагування (логічного, структурного, інформаційного, етичного, естетичного, лінгвістичного)» [4]. Натомість І. А. Ткаченко проблему професійної підготовки редакторів перекладних видань розглянула в площині спеціальності «Видавнича справа та редагування». Як видно, науковці, які, до речі, є викладачами основ редагування перекладу, не виробили спільного погляду на те, хто та якою мірою має відповідати за вдосконалення друготвору — професійний перекладач чи професійний редактор. Спираючись на ідеї названих дослідників, а також ураховуючи досвід організації відповідної професійної підготовки в українських ВНЗ і реалії практики редагування перекладів, спробуємо виробити найбільш раціональний підхід до викладання принципів редагування перекладної літератури студентам, котрі здобувають вищу освіту за спеціальностями «Переклад» і «Видавнича справа та редагування», що й стало *метою* цієї статті. Мета конкретизується в таких завданнях: окреслити очікування роботодавців стосовно здатностей претендентів на роботу, пов'язану з редагуванням перекладів; охарактеризувати процес навчання студентів редагуванню перекладних текстів і визначити додаткові шляхи професіоналізації майбутніх редакторів перекладної літератури.

Об'єктом розгляду були робочі навчальні програми дисциплін, які покликані сформувати в студентів знання, уміння та навички, пов'язані з редагуванням перекладу.

Предмет вивчення — відповідність фахової підготовки до редагування перекладної літератури сучасним тенденціям інформаційно-комунікаційної діяльності й вимогам ринку праці.

Результати. Вихідним пунктом нашого дослідження обрано кваліфікаційну характеристику професії редактор-перекладач, розміщену у Випуску 18 «Видавнича справа» «Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників» [2]. Такий підхід зумовлено тим, що цей нормативний документ, по-перше, містить систематизовані за видами економічної діяльності описи професій, наведених у «Класифікаторі професій», по-друге, є обов'язковим для виконання у сфері управління персоналом на підприємствах, в установах та організаціях усіх форм власності, по-третє, установлює у відповідних розділах кваліфікаційних характеристик вимоги до спеціальних знань, необхідних для виконання професійних завдань та обов'язків, і освітнього й освітньо-кваліфікаційного рівня, котрий потрібен для роботи за певною професією. Тож ми зможемо проаналізувати зв'язок між запитами ринку праці щодо компетентності працівника та реальним рівнем підготовки випускників ВНЗ.

Уже сама назва професії, на яку розроблено кваліфікаційну характеристику, змушує задуматися над тим, за якою спеціальністю треба отримати вищу освіту, щоб у подальшому працювати редактором-перекладачем. Із формулювання назви виходить, що людина, котра претендує на відповідну посаду, має на однаковому рівні володіти знаннями, уміннями та навичками як у сфері редагування в цілому, так і у сфері перекладу. Однак на практиці подібне поєднання компетенцій у випускника ВНЗ навряд чи можливе (якщо тільки він цілеспрямовано не одержав дипломи про вищу освіту за двома спеціальностями — «Видавнича справа та редагування» й «Переклад»). Зазначимо, що в ДК 003:2010 «Класифікатор професій» (далі — КП) професійної назви роботи «Редактор-перекладач» немає. Згідно із Приміткою 2 Додатка В до КП, «назви професій можуть бути розширені за потребою користувача термінами та словами, які уточнюють місце роботи, виконувані роботи, сферу діяльності за умови дотримання лаконічності викладення, якщо інше не передбачено у КП чи відповідних законодавчо-правових актах» [5, с. 745]. Тож назва зазначеної професії може бути виписана в такому вигляді. У загальних положеннях ДКХП читаємо: «Якщо виникає необхідність, завдання та обов'язки, що включені до типової кваліфікаційної характеристики тієї або іншої посади, можуть бути розподілені між окремими виконавцями або коло завдань та обов'язків окремих працівників може бути розширене з дорученням їм робіт, передбачених для різних груп посад, рівних за складністю, виконання яких не потребує іншої спеціальності, кваліфікації» [3]. Слід звернути увагу на той факт, що в попередні роки перекладачі й редактори виходили із філологів, тобто у вищій школі ці професіонали отримували базову філологічну освіту. Навіть сьогодні серед видавців побутує думка про те, що редактор, як і перекладач, — це, насамперед, філолог. Однак таке сприйняття на сучасному етапі стає все менш адекватним, оскільки місце теорії редагування в системі наук змінилося: раніше ця дисципліна зараховувалася до філологічного циклу, а зараз вона входить до галузі знань «Журналістика та інформація». У межах університетської освіти редагуванню перекладів навчають і студентів-редакторів, і студентів-перекладачів. Важливо наголосити, що навчають саме редагуванню перекладів, а це передбачає розрізнення методів редагування й методів перекладу. У назві ж професії таке розмежування, на жаль, не відбито.

Завдання та обов'язки, визначені у кваліфікаційній характеристиці, стосуються більшою мірою сфери редагування, а саме: звіряння тексту перекладу з оригіналом; аналіз граматики й стилістики перекладу; перевірка правильності використання термінів, скорочень, написання імен; співпраця з авторами й перекладачами під час удосконалення перекладу; робота над архітектонікою перекладного видання; участь у формуванні тематичних планів видавництва

й паспорта конкретного видання; перевірка бібліотечних індексів; візування видавничого оригіналу до поліграфічного відтворення. Поряд із цим указується, що редактор-перекладач «забезпечує лексичну, стилістичну і смислову відповідність літературного перекладу авторському оригіналу, дотримання встановлених вимог щодо перекладу наукових і технічних термінів та означень» [2]. Проте, на наш погляд, це прямий обов'язок перекладача, а редактор (хай навіть редактор-перекладач) має перевірити цей аспект відповідності подібного тексту вихідному.

Що стосується знань, передбачених кваліфікаційною характеристикою, то тут знов-таки в одному ряді стоять відмінні за своєю суттю методи перекладу й редагування, причому в, так би мовити, редакторській частині вимагаються знання «основ наукового та літературного редагування» [2], тобто повністю нехтується особливість об'єкта, на який спрямовано дії редактора-перекладача, — перекладу. Зауважимо, що З. В. Партико, указуючи на яскраво виражену специфіку опрацювання перекладів, пропонує виділити редагування перекладів як окрему галузь редагування [6], і ми цілком поділяємо думку науковця.

Вимоги до рівня освіти редактора-перекладача, котрі висувуються в розділі «Кваліфікаційні вимоги», а саме: «Повна вища освіта відповідного напрямку підготовки (спеціаліст)» [2], — також, на жаль, не дозволяють чітко визначитися з тим, у межах якої спеціальності мають формуватися компетенції редактора-перекладача. Отже, доцільно вдатися до огляду навчальних планів напрямів підготовки «Переклад» і «Видавнича справа та редагування», а також робочих програм дисциплін, завданням яких є навчання студентів редагуванню перекладів.

Навчальним планом спеціальності «Переклад» передбачено ознайомлення студентів із засадами редагування. Для аналізу місця й ролі відповідного курсу в підготовці майбутнього перекладача ми обрали дві робочі програми: робочу програму навчальної дисципліни «Основи теорії редагування» (Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна) і робочу програму навчальної дисципліни «Основи редагування перекладу» (Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»). Так, у ХНУ імені В. Н. Каразіна названий предмет викладається для студентів 5-го року навчання спеціальності 8.02030304 «Переклад (англійська, німецька, французька, іспанська, китайська)» освітньо-кваліфікаційного рівня магістр. Дисципліна зараховується до нормативних, і на її вивчення відводиться 36 годин, 9 з яких — на лекції, а 27 — на самостійну роботу (семінарських занять не передбачено). На лекційних заняттях висвітлюються загальні проблеми редагування, історія редагування, особливості редагування перекладів (зокрема

питання мовної інтерференції, галузеві норми редагування перекладів), жанрово-стилістичний, лексичний і граматичний аспекти редагування перекладів. Із стислих тез, поданих після тем лекцій, видно, що вони дуже змістовні, і це їхній неодмінний плюс, однак той факт, що на виклад лекційних тем відводиться лише 9 годин, змушує замислитися над мірою реалізації мети, котра стоїть перед навчальною дисципліною, — підготовка майбутнього фахівця в галузі перекладу та перекладознавства до самостійної роботи в ролі редактора текстів перекладів українською та іноземною мовами. Крім того, формою контролю в межах цієї дисципліни є залік, який за своєю суттю передбачає менш жорсткі критерії оцінювання, що також свідчить про неможливість підготовки студентів до професійного редагування перекладів за таких умов.

На виклад дисципліни «Основи редагування перекладу», котра читається студентам факультету лінгвістики НТУУ «КПІ» за напрямом «Переклад», також відводиться 36 годин, а саме: 18 годин лекційних занять і 18 годин самостійної роботи студентів. За статусом дисципліна відноситься до обов'язкових. Серед тем лекцій заявлені такі, як «Теоретико-методичні основи редагування тексту перекладу. Предмет, мета і завдання курсу», «Семантико-лінгвістичний аналіз тексту перекладу», «Логіко-смісловий аналіз тексту перекладу», «Текст перекладу як композиційне ціле». Змістове наповнення тем лекцій більше стосується загального редагування, тобто не відбиває повною мірою специфіку об'єкта редагування — перекладу. Наприклад, короткий зміст однієї з лекцій, присвячених семантико-лінгвістичному аналізу тексту перекладу, такий: «Функціонально-сміслові типи тексту (оповідь, опис, міркування), сфера їх використання. Змістові і структурні особливості цих конструкцій. Синтаксичні моделі поєднання висловлювань (речень). Структурні і стилістичні особливості. Характер об'єкта в цих типах мовлення» [6]. Однак реалізований підхід цілком можливий, оскільки в ході вивчення курсу студент отримує уявлення про засади редагування в цілому, унаслідок чого в нього формуються базові навички редагування. З огляду на це контроль у формі заліку, що передбачено робочою програмою, видається цілком правомірним.

Оцінка фахової підготовки редакторів перекладних видань у межах спеціальності «Видавнича справа та редагування», як уже зазначалося, була проведена І. А. Ткаченко [8]. Зважаючи на це, не будемо повторюватися й удаватися до аналізу тематичного аспекту, а одразу перейдемо до характеристики «білих плям» у навчанні студентів-редакторів основам опрацювання перекладних текстів. Наголосимо, що в системі вищої освіти України основним недоліком викладання модуля «Редакторсько-видавнича підготовка перекладних видань», який є частиною курсу з циклу практичної підготовки «Редакторсько-видавничий фах», виступає не його змістове наповнення, а брак часу на висвітлення

матеріалу: «Комплексно і якісно досягнути весь спектр редакторсько-видавничої підготовки перекладного видання у всій його типологічній парадигмі і нюансах за таку мізерну кількість годин неможливо. Оминати перший змістовий блок модуля (теорію і практику перекладу, на основі яких будується технологія перекладу), апелюючи до аргументу про те, що це вимога до компетенції перекладача, а не редактора, неприпустимо. Обмеження суто редакторсько-видавничими складовими зумовлює поверхневність здобутих знань, умінь і навичок майбутнього редактора і видавця», — слушно зауважує І. А. Ткаченко [8]. Тож науково-педагогічним працівникам потрібно консолідувати зусилля й довести необхідність збільшення годин, відведених на висвітлення засад редакторського опрацювання перекладних текстів, принаймні вдвічі.

Крім того, на рівні професійної підготовки редакторів перекладу негативно позначається нерозвинутість теоретико-методичної бази, що пов'язано з невисоким рівнем наукового осмислення проблеми редагування перекладної літератури в Україні (щоправда, останнім часом дослідження в цій площині стають дедалі активнішими), і недостатня увага освітян до вивчення іноземних мов студентами-редакторами. Остання із окреслених вад начального процесу стала предметом розгляду в дисертації Т. М. Борко на здобуття ступеня кандидата педагогічних наук «Формування професійної компетентності майбутніх редакторів засобами художньої перекладної літератури» (2011 р.) [1]. Проаналізувавши стан підготовки майбутніх фахівців у галузі едитології, автор встановила необхідність її вдосконалення в частині лінгворедаторської здатності на засадах компетентнісного підходу (тобто з визначенням знань, умінь і навичок, які сприятимуть більш ефективному редагуванню). На нашу думку, суттєвому поліпшенню мовної компетенції студентів-редакторів може сприяти введення додаткових курсів, що ґрунтувалися б на відомостях із контрактивної лінгвістики, етнолінгвістики, лінгвокраїнознавства тощо, а також запровадження поглибленого вивчення іноземної мови із зверненням до машинного перекладу.

Як це не прикро, але подібні реформи в жорстко регламентованому навчальному процесі здійснити дуже важко, тому можна піти іншим шляхом — започаткувати семінар, де студенти мали б змогу спробувати себе в перекладі різножанрових текстів і їх редагуванні. До речі, такі факультативні заняття частіше організовуються при кафедрах іноземних мов, однак цю практику варто підтримати й викладачам дисциплін напряму підготовки «Видавнича справа та редагування». Оптимальним, як нам здається, було б проведення спільного семінару, оскільки за таких умов студенти-перекладачі й студенти-редактори не тільки будуть учитися один у одного, але й навчатися співпрацювати, що дуже важливо з огляду на вже традиційне протистояння автора (яким певною

мірою виступає перекладач) і редактора. До того ж, керівниками такого спільного семінару можуть одночасно бути і викладач-перекладознавець, і викладач-едитолог, що забезпечить більшу ефективність занять. Найбільшу вагу подібні заходи мають у справі підготовки перекладачів і редакторів перекладів художніх творів. Це зумовлено тим, що, по-перше, навчальні видання перекладознавчого спрямування ґрунтуються здебільшого на аналізі перекладних текстів науково-технічного жанру, а по-друге, такі семінари мають неоціненний потенціал для здобуття знань, умінь і навичок у частині розуміння та збереження естетики й прагматики першоджерела.

Висновки. Таким чином, доходимо висновку, що основи редагування перекладу доцільно викладати й на спеціальності «Переклад», і на спеціальності «Видавнича справа та редагування», однак потрібно розставляти відповідні акценти. У ході аналізу робочих програм дисциплін, присвячених засадам редагування перекладу, котрі входять до навчальних планів спеціальностей «Переклад» у ВНЗ України, ми зрозуміли, що той обсяг знань щодо редагування, який здобувають студенти-перекладачі, не дозволяє їм займатися професійною діяльністю, націленою на редагування перекладу. Його достатньо для саморедагування й загальної оцінки якості перекладу в ролі рецензента, а це також дуже вагомо для забезпечення високого квалітативного рівня перекладу. Глибоке ж редагування перекладних творів має бути сферою діяльності фахового редактора, оскільки він володіє необхідною методологією та широким інструментарієм редакторської роботи. Акцент у підготовці редактора перекладної літератури в контексті спеціальності «Видавнича справа та редагування» справедливо ставиться на видавничу складову, що відбивається в назві дисципліни. Це зумовлено тим, що редагування — це один з етапів редакційно-видавничого процесу, котрий проходить будь-яке видання, у тому числі й перекладне. Водночас потребує доопрацювання перекладознавчий аспект підготовки студентів-редакторів. По-перше, залишає бажати кращого їхня мовна компетенція (у частині іноземних мов), а по-друге, слід розглянути можливість введення курсу, змістом якого були б визначальні для редагування проблеми теорії та практики перекладу (це може бути спецкурс, дисципліна за вибором або дисципліна спеціалізації на рівні магістратури), або ж простого розширення існуючого змістовного модуля «Редакційно-видавнича підготовка перекладних видань» курсу «Редакторсько-видавничий фах» освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр до окремого курсу шляхом додання відповідних тем і суттєвого збільшення кількості годин. Перспективи подальшого вивчення проблеми вбачаються в дослідженні раціональності зазначених вище пропозицій, а також пошуку інших шляхів підвищення рівня компетентності редакторів перекладної літератури.

Література:

1. Борко Т. М. Формування професійної компетентності майбутніх редакторів засобами художньої перекладної літератури : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Т. М. Борко; НАПН України, Ін-т вищ. освіти. — К., 2011. — 20 с.
2. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. — Випуск 18 «Видавнича справа» [Електронний ресурс]. — Режим доступу до джерела : <http://www.jobs.ua/ukr/dkhp/vipusk-18/>. — Назва з екрана. — Дата звернення : 03.02.2014.
3. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. — Випуск 1 «Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності» [Електронний ресурс]. — Режим доступу до джерела : <http://posada.com.ua/useful/employer/5/41>. — Назва з екрана. — Дата звернення : 03.02.2014.
4. Миронюк Н. П. Проблема редагування перекладів: сучасний стан і перспективи вирішення [Електронний ресурс] / Н. П. Миронюк. — Режим доступу до джерела : http://sconference.org/publ/nauchno_prakticheskie_konferencii/filologicheskie_nauki/ perevodovedenie/11-1-0-1369. — Назва з екрана. — Дата звернення : 27.01.2014.
5. Національний класифікатор України ДК 003:2010 «Класифікатор професій» : офіц. видання. — К. : Соцінформ, 2010. — 746 с.
6. Опис навчальної дисципліни «Основи редагування перекладу» [Електронний ресурс]. — Режим доступу до джерела : kumlk.kpi.ua/sites/default/files...redaguvannya.doc. — Назва з екрана. — Дата звернення : 15.02.2014.
7. Партико З. В. Нормативний аспект редагування перекладів [Електронний ресурс] / З. В. Партико. — Режим доступу до джерела : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_gn/2011_4/files/GN411_21.pdf. — Назва з екрана. — Дата звернення : 27.01.2014.
8. Ткаченко І. А. Методичні аспекти фахової підготовки редакторів перекладних видань / І. А. Ткаченко // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. — Випуск 96 (2). — Серія : Філологічні науки (мовознавство) : у 2 ч. — Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. — С. 433–436.

Редактирование переводной литературы и высшее образование: точки соприкосновения.

В статье освещена проблема профессиональной подготовки редакторов переводной литературы. Определено место дисциплины «Основы редактирования перевода» в учебных планах специальностей «Издательское дело и редактирование» и «Перевод», согласно которым осуществляется образовательный процесс в вузах Украины. Охарактеризовано значение компетенции редактирования перевода для будущей профессиональной деятельности переводчиков и редакторов. Предложено другие возможные пути приобретения студентами навыков редактирования этого вида литературы, которые могут способствовать повышению эффективности учебного процесса.

Ключевые слова: редактирование перевода, редактор, переводчик, профессиональная подготовка.

Editing of Foreign Literature in Translation and University Education: the Points of Contact.

The article is devoted to the problem of professional training of foreign literature in translation editors. Defined the place of discipline «The Basic Editing of Translation» in the curriculums of specialties «Publishing and Editing» and «Translation», under which the educational process is performed in the higher educational institutions of Ukraine. The value of competence of editing translation texts to the translators' and editors' future professional activity is characterized. Suggested other possible ways of acquiring students' skills to edit this type of literature that will help improve the learning process.

Keywords: editing of translation, editor, translator, professional training.

УДК 007:304:659.3

Литвин А. В.,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри видавничої справи та редагування
Видавничо-поліграфічного інституту Національного технічного університету
України «КПІ»*

ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗАСТОСУВАННЯ СПІЧРАЙТИНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПОЛІТИЧНИХ КОМУНІКАЦІЯХ США ТА РОСІЇ

У статті здійснюється спроба проаналізувати звернення політичних діячів Америки та Росії до послуг спічрайтерів на різних історичних етапах. Наводиться періодизація означених процесів у цих країнах.

Ключові слова: спічрайтер, спічрайтинг, логограф, публічний виступ, промова, оратор, публічний діяч, політичні комунікації, PR-комунікації.

Постановка проблеми. Ми постійно стаємо свідками публічних виступів громадських діячів у різних сферах нашого суспільного життя. Ефективне публічне звернення є фактором впливу на громадську думку та навіть її корекції, і тому настав час звернути увагу на підготовку публічної особи до її взаємодії з аудиторією.

Спостерігаючи за виступаючими, ми практично ніколи не замислюємося над тим, чи готували вони виступ самостійно, а чи за виголошеними думками стоїть хтось інший. Ми сприймаємо виступ на рівні підсвідомості, часто оцінюючи його: «чи зачепив він мене?»; «чи цікаво мені це слухати?». Однак